

Jobbágy Zoltán¹ 

Az állami vezetők stratégiai felkészítése, különös tekintettel a nemzeti ellenálló képességre és az átfogó megközelítésre

Strategic Training of State Leaders with a View on National Resilience and the Comprehensive Approach

Absztrakt

Jelen tanulmány célja, hogy javaslatot tegyen állami vezetők stratégiai felkészítésére, különös tekintettel a közszolgálatiakra és az átfogó megközelítésre. A szerző a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény (VBÖ) által nevesített nemzeti ellenálló képességet és annak társadalmi vetületét, az átfogó megközelítést részletezi, majd bemutatja az egységesülő közszolgálat kihívásait. Nemzetközi példákon keresztül ismerteti az állami vezetők stratégiai felkészítését, aminek eredményeként a magyarországi viszonyokat és sajátosságokat figyelembe véve javaslatokat fogalmaz meg.

Kulcsszavak: ellenálló képesség, átfogó megközelítés, közszolgálat, vezetőképzés, stratégiai felkészítés

Abstract

This article is the first part of a longer study that aims at delivering a proposal for the strategic training of state leaders, especially in the framework of the public service and the comprehensive approach. The author departs from the Act XCIII of 2021 on the

¹ Nemzeti Köszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadászati Tanszék, e-mail: Jobbagy.Zoltan@uni-nke.hu

synchronisation of defence and security activities that names national resilience and its societal foundation, the comprehensive approach. He then details the challenges posed by the unification process of the state administration. The author lists international examples of the strategic training of state leaders, and delivers a proposal for the introduction of a Hungarian training that takes all national characteristics into account.

Keywords: *resilience, comprehensive approach, state administration, leadership education, strategic training*

Az ellenálló képesség fontossága

A Nemzeti Biztonsági Stratégiához (NBS) és a Nemzeti Katonai Stratégiához (NKS) hasonlóan mind a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény (VBÖ), mind a Honvédelmi Törvény (HVT) nevesíti a nemzeti ellenálló képességet. A VBÖ a nemzeti ellenálló képességet rendszerként tartalmazza, amelybe beletartozik az ország függetlensége, területi integritása, stabilitása, a közrend és a közbiztonság, a törvényes rend, az élet és vagyonbiztonság elleni támadások, a természeti és ipari katasztrófák megelőzése, valamint a bekövetkezett támadásokkal vagy természeti és ipari katasztrófákkal szembeni reakció.² Általánosságban kijelenthető, hogy a különböző társadalmi/gazdasági/ökológiai nagyrendszerek erőteljessége olyan tulajdonságot takar, amely lehetővé teszi a működésüket megzavarni vagy felborítani akaró külső befolyásoknak való ellenállást anélkül, hogy szerkezetük és összetett dinamikájuk megváltozna. Az ellenálló képesség pedig olyan tulajdonság, amely befogadja és hasznosítani tudja a külső változások okozta zavaró hatásokat, a meglévő szerkezet megtartásával, különböző ellenőrző és javító mechanizmusok alkalmazásával, minőségi változások nélkül. Mind az erőteljesség, mind az ellenálló képesség a folyamatirányítási, valamint az ökológiai rendszerek működése vonatkozásában már régóta ismertek. Újdonságot a civilizációs szférával, azon belül is a védelemmel és biztonsággal való összekapcsolásuk jelent. Az ellenálló képesség civilizációs vetülete olyan képességet jelent, amely a hátrányok csökkentését, valamint az előnyök fölismerését és alkalmazását támogató működési szabályokat, ellenőrzési, visszacsatolási szervezeteket tud létrehozni. Ennek megfelelően az ellenálló képesség a fenntarthatóság irányába mutat, ezért lényegében a védelmi és biztonsági rendszerben meglévő, gyakran rejtett képességek föltárását, fönntartását, megerősítését, fejlesztését, valamint használatba vételét jelenti.³ A nemzeti ellenálló képességet az NBS-sel ellentétben a VBÖ nemcsak nevesíti, de értelmezi is. Eme képességet az 1999. évi I. törvénnyel kihirdetett Észak-atlanti Szerződés 3. cikkével összhangban úgy definiálja, mint a nemzetet alkotó lakosság, gazdaság és állam képessége arra, hogy külső vagy belső, a közrendet és közbiztonságot, valamint az állam honvédelmi és nemzetbiztonsági érdekeit, továbbá stabilitását sértő vagy veszélyeztető törekvések, támadások, természeti vagy ipari katasztrófák, járványok hatékony előrejelzését, megelőzését, a kockázatok lehető legkisebbre csökkentését, illetve bekövetkezésük esetén azok kezelését és azt

² 2021. évi CXCI. törvény.

³ BULLA 2011: 19, 24; KESZELY 2021: 4–5.

követően a mielőbbi és hatékony helyreállítást a polgári és katonai felkészültségen keresztül, a biztonságtudatosság fejlesztésével, a felkészültség fokozásával és a szükséges védelmi intézkedések foganatba vételével megfelelően biztosítsa.⁴ Az ellenálló képesség mind az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO), mind az Európai Unió (EU) vonatkozásában élő és fontos fogalom. Mindkét szervezet törekszik annak kialakítására és a hibrid fenyegetésekkel szembeni hatékonyabb fellépésre. Annak ellenére, hogy a hibrid fenyegetésekkel szembeni ellenálló képesség kiépítése és a képességek fejlesztése elsősorban a tagállamok hatáskörébe tartozik, az EU is dolgozik az ilyen fenyegetésekkel szembeni fellépéshez szükséges képességek kiépítésén, és ennek részeként nemzetközi együttműködést folytat olyan partnerekkel, mint a NATO. A változó fenyegetésekre adott kollektív válasz erősítése érdekében további lépéseket határoz meg a helyzetismeret, a stratégiai kommunikáció, az elrettentés és a kiberbiztonság, valamint az ellenséges hírszerzési tevékenységgel szemben.⁵ A hibrid fenyegetésekkel szembeni fellépés közös keretében a Bizottság 22 intézkedés végrehajtását határozta meg, amelyek többek között az információcsere javítását, a kritikus infrastruktúrák védelmének és a kiberbiztonságnak a megerősítését, valamint társadalmakban a radikalizálódással és a szélsőségesességgel szembeni ellenálló képesség kiépítését foglalják magukban. Az ellenálló képesség előtérbe kerülését egyértelműen jelzi, hogy az EU-dokumentumban az ellenálló képességet 28 alkalommal említik.⁶ A NATO állam- és kormányfői 2016-ban, Varsóban kötelezték el magukat az ellenálló képesség megerősítése mellett. Az ellenálló képesség megerősítése a fenyegetések teljes spektrumával szemben szükséges, mivel az a hiteles elrettentéshez és a védelemhez is elengedhetetlen fontosságú. Ennek kapcsán az új típusú, hibrid fenyegetésekkel szembeni ellenálló képesség megköveteli a NATO-tól, hogy fenntartsa és megvédje a kritikus fontosságú polgári képességeket a katonai képességekkel párhuzamosan. Az ellenálló képesség megerősítése érdekében elengedhetetlen az összkormányzati munka, valamint az együttműködés a magánszektorral, illetve a releváns nemzetközi partnerekkel, különösen az EU-val. Az ellenálló képességet több tényező alapozza meg, úgymint a robusztus szervezeti és energikus cselekvési képesség, az önálló cselekvési képesség, a pótlólagos kapacitások biztosításának képessége, képesség a válaszdásra, felkészültség, valamint a szükséges erőforrások biztosítása. Egyértelmű, hogy az ellenálló képesség nem valósítható meg csak technológiai fejlesztésekkel vagy a biztonságpolitikai szereplők bevonásával. Össztársadalmi, átfogó rendszerszemléletet kíván meg, mivel egy rendszer egésze is csak annyira lehet ellenálló, mint amennyire a leggyengébb pontja.⁷ Az EU és a NATO közötti együttműködés fokozása, a transzatlanti kapcsolatok erősítése vonatkozásában fontos szempont, hogy az európai biztonsági környezet és Európa ellenálló képessége nem valósítható meg az EU valamennyi szomszédjának hosszú távú biztonsága és ellenálló képessége nélkül. A 2021. június 14-i NATO-csúcstalálkozóan kiadott közlemény egyértelműen fogalmazott az ellenálló képesség vonatkozásában. Fontos, hogy mind az EU-nak, mind a NATO-nak meg kell

⁴ 2021. évi CXXI. törvény.

⁵ Európai Bizottság 2018.

⁶ *Közös közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak, A hibrid fenyegetésekkel szembeni fellépés közös kerete, európai uniós válasz.*, Európai Bizottság, az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviseletje, Brüsszel, 2016. április 6.

⁷ *A társadalmi ellenálló képesség szerepe a biztonság szavatolásában.* 2020: 20–24; lásd még MOLNÁR 2021: 4–5.

erősítenie és hatékonyabban kell koordinálnia az együttműködést az ellenálló képesség kulcsfontosságú területén. Az EU ezért érdekelt abban, hogy értelmes megközelítést dolgozzon ki az ellenálló képesség különböző polgári és katonai vonatkozásainak megerősítéséért. Fontos szempont a kritikus infrastruktúrák védelme, azon belül is a közlekedési, az energia- és az informatikai ágazat, valamint az EU mint a félretájékoztatás és az álhírek elleni küzdelem kulcsfontosságú szereplője vonatkozásában. Az ellenálló képesség elérése érdekében a transzatlanti partnerségnek nemcsak erős hadseregekre, hanem erős és ellenálló társadalmakra is szüksége van.⁸

Átfogó megközelítés

A törvény által nevesített nemzeti ellenálló képesség társadalmi vetülete, az azt lehetővé tevő átfogó rendszerszemlélet egy, a kormányzat egészét lefedő, átfogó megközelítést követel meg. Az átfogó megközelítést először az NATO 2006. novemberi rigai csúcstalálkozóját záró nyilatkozatban az állam- és kormányfők, különös tekintettel az afganisztáni és a koszovói helyzet rendezésére fogalmazták meg a biztonsággal kapcsolatban. Az átfogó megközelítés tartalmi elemeit a civil–katonai kapcsolatok erősítése, valamint a más nemzetközi szervezetekkel való együttműködés javítása képezte. Az átfogó megközelítés megfogalmazására azért volt szükség, mert az 1990-es évek eleje óta tartó átalakulás eredményeként a NATO egyre szorosabban működött együtt a meghatározó nemzetközi szervezetekkel, úgymint az EU, Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ), valamint más nemzetközi szereplők. A NATO az átfogó megközelítéssel lényegében alkalmazkodott azokhoz a folyamatosan változó biztonsági kihívásokhoz, amelyeknek egyre kevésbé tudott egyedül megfelelni. Az állam- és kormányfők az átfogó megközelítésben olyan keretet láttak, amelyben a NATO és más biztonsági szervezetek megtalálhatják a módját a hatékonyabb együttműködésre. Az átfogó megközelítéssel azt is elismerték, hogy a nemzetközi szervezetek különböző erősségekkel és felhatalmazással rendelkeznek, amelyek lehetővé teszik a racionális munkamegosztást. A NATO legegységesebb előnye az átfogó megközelítés keretében azon katonai képességeiben rejlik, amelybe beletartozik a szövetségesek és a koalíciós partnerek fegyveres erőinek bevetésével kapcsolatos tevékenységek tervezése, szervezése, valamint a műveletek végrehajtására vonatkozó szakértelem.⁹ A következő, Bukarestben 2008 májusában megrendezett csúcstalálkozón részt vett Ban-ki Moon ENSZ-főtitkár is. A bukaresti nyilatkozat Afganisztánnal kapcsolatban megfogalmazott négy alapelve között szerepelt az átfogó megközelítés, amelynek keretében a polgári és a katonai erők közösen lépnek fel a helyzet rendezése érdekében. Afganisztán mellett a Balkánnal és egyes afrikai országokkal, a tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatban is megjelent az átfogó megközelítés fontossága, valamint a nem kormányzati szervezetekkel és egyéb szereplőkkel való együttműködés kiemelt szerepe a stabilizáció és az újjáépítés terén. Ennek érdekében felkérték az Észak-atlanti Tanácsot

⁸ Az Európai Parlament 2021. július 7-i állásfoglalása az EU és a NATO közötti együttműködésről a transzatlanti kapcsolatok összefüggésében.

⁹ NATO 2006; Yost 2007.

(NAC) egy akcióterv kidolgozására.¹⁰ A 2010. novemberben megrendezett lisszaboni csúcstalálkozón az állam- és kormányfők által kiadott nyilatkozat szintén több helyen tartalmazta az átfogó megközelítést. A nyilatkozat szerint a NATO a nemzetközi közösség válságkezelési tevékenységéhez hozzájárulva továbbra is elkötelezett a stabilizáció és az újrakiépítés terén. Az átfogó megközelítés ismételt hangsúlyozása azt a felismerést tükrözte, hogy kizárólag katonai erő alkalmazásával nem lehet a biztonságot fenyegető összetett kihívásokat megfelelően kezelni, ezért szükség van a politikai, a katonai és a polgári válságkezelési eszközök összehangolására. A nyilatkozat szerint az átfogó megközelítés megköveteli, hogy a partnerek közös felelősségérzettel, nyitottsággal és elkötelezettséggel, de döntéshozatali függetlenségük meghagyásával végezzék munkájukat. A NATO-nak emiatt rendelkeznie kell olyan képességgel, amellyel a polgári és a katonai válságkezelés eszközeit összehangoltan tudja tervezni és alkalmazni.¹¹ A következő, 2012. májusi chicagói csúcstalálkozó utáni nyilatkozat egyértelműen megerősítette a lisszaboni nyilatkozatban az átfogó megközelítésről leírtakat.¹² A 2016. júliusi varsói csúcstalálkozó utáni kommunikében, különös tekintettel a folyamatosan változó összetett biztonsági környezetre és benne az Ukrajnában kialakult helyzetre, valamint a NATO hadművelleti tapasztalataira, az állam- és kormányfők ismét hangsúlyozták a politikai, a katonai és a polgári megközelítés fontosságát, amely nemcsak a közös biztonsághoz és védelemhez járul hozzá, hanem a közös védelem iránti elkötelezettségnek is az alapját képezi.¹³ A 2018. júliusi brüsszeli nyilatkozat pedig Szerbia és a változó biztonsági környezet vonatkozásában hangsúlyozta ki az átfogó normalizálódás, illetve megközelítés fontosságát.¹⁴ Mára az *átfogó megközelítés* NATO-szerte elterjedt kifejezés lett és a mindennapi szóhasználat részét képezi. Az átfogó megközelítés fontosságának felismerése és hangsúlyozása azonban nem állt meg a politikai stratégiai és a hadászati szinteken. A csúcstalálkozók nyilatkozataival összhangban az összhaderőnemi műveletekre vonatkozó, egymást követő NATO-szövetségi kiadványok is egyre gyakrabban hivatkoztak az átfogó megközelítésre. A 2007. márciusban kiadott összhaderőnemi doktrína „C” kiadása már megemlíti a NATO katonai és nem katonai ereje átfogó és integrált alkalmazásának fontosságát általában, valamint a civil–katonai együttműködés terén.¹⁵ A szövetségi összhaderőnemi doktrína következő, „D” kiadásában az átfogó megközelítés már a tartalomjegyzékbe is bekerült. A doktrína egyértelműsítette, hogy a NATO katonai válaszlépéseit az átfogó megközelítésbe integrálja, és az információs műveletekkel összehangolva, lényegében azzal együtt tervezi meg és hajtja végre. A doktrínában a NATO-stratégia részeként meghatározott diplomáciai, információs, katonai és gazdasági erő, valamint polgári képességek már egyértelműen az átfogó megközelítés jegyében születtek, és mind a politikai stratégiai, mind a hadászati, mind pedig a hadművelleti és harcászati szinteken relevánsak. Az átfogó megközelítéshez a doktrína szerint szükség van józan észre, de sikere függ még a közös szándék és elhatározás meglététől, egymás

¹⁰ NATO 2008.

¹¹ NATO 2010.

¹² NATO 2012.

¹³ NATO 2016.

¹⁴ NATO 2018.

¹⁵ *AJP-01(C), Allied Joint Doctrine*, NATO Standardization Agency, 1-10 és 4-4.

megértésétől, az együttműködéstől, valamint a megfelelő erőforrásokkal való ellátottságtól. Az átfogó megközelítéshez a doktrína négy elv betartását javasolja, úgymint proaktív elkötelezettség, megegyezés és közös munka, kölcsönös bizalom és akarat, valamint a közös célok megléte. Kiemelte továbbá, hogy az átfogó megközelítés során olyan szereplőkkel is számolni kell, mint a nemzetközi szervezetek, a nem kormányzati szervezetek, valamint a többnemzeti kormányzati ügynökségek.¹⁶ Az összhaderőnemi doktrína érvényben lévő „E” kiadása az átfogó megközelítést szintén tartalmazza a tartalomjegyzékében. A NATO stratégiai céljai megvalósításának lényegét abban látja, hogy arra átfogó módon, nemzetközi és nem kormányzati szervezetek bevonásával kerül sor. A NATO alapvető feladatait is, benne a közös védelmet, a válságkezelést, valamint a biztonsági együttműködést is átfogó politikai, katonai és polgári megközelítésben értelmezi. Az átfogó megközelítés minden szinten megköveteli a polgári és katonai együttműködést, és olyan célokat szolgál, mint a NATO válságkezelési eszközeinek tervezéséhez szükséges katonai és politikai részek összetartásának növelése, a NATO nem katonai szereplőkkel való mindennapi együttműködésének javítása, valamint a NATO stabilizációs és újjáépítési tevékenységének támogatása a konfliktus minden szakaszában. A doktrína kihangsúlyozza, hogy természetesen az átfogó megközelítésben a politikai, a katonai és a polgári elem egymáshoz viszonyított fontosságát a mindenkori helyzet határozza meg. Azt is egyértelműsíti, hogy az átfogó megközelítésben a katonai elem esetenként csak támogató és nem meghatározó szerepben vesz részt a feladatok végrehajtása során.¹⁷ A VBÖ is tartalmazza az átfogó megközelítést, mivel az Országgyűlés feladatai között nevesíti a válságkezelés és a különleges jogrend idejével összefüggő feladatok kezelésének szükségessége vonatkozásában. A védelmi és biztonsági tervezési rendszer vonatkozásában pedig az egyes kihívások, fenyegetések, lehetséges válságok átfogó megközelítés szerinti elemzése, tervezése, valamint végrehajtása tekintetében a védelmi és biztonsági feladatok ellátásában részt vevő szervek, szervezetek lehető legszélesebb körű együttműködésének előmozdítását irányozza elő. A korábban már említett Integrált Védelmi és Biztonsági Iránymutatás pedig a Biztonság- és Védelempolitika Alapelvei, valamint a Nemzeti Biztonsági Stratégia alapján kormányhatározatban kiadott tervezési dokumentumként az átfogó megközelítés jegyében hosszú távon határozza meg az ország védelmével és biztonságával összefüggő feladatokat és érintett szervek együttműködésének főbb irányait.¹⁸

Egységesülő közszolgálat

Minden szervezet, így az állam is igényt tart arra, hogy a tudományos kutatások eredményeire és az abból fakadó oktatásra támaszkodva folyamatosan segítse a közszolgálat egészét, valamint a különböző közszolgálati hivatásrendeket az előttük álló komplex problémák megoldásában és a változó környezeti kihívásokhoz való sikeres alkalmazkodásban, a megfelelő válaszok megtalálása érdekében. A Nemzeti

¹⁶ *AJP-01(D), Allied Joint Doctrine*, NATO Standardization Agency, x, 2-6, 2-11, 2-12, 3-3, 5-5.

¹⁷ *AJP-01(E), Allied Joint Doctrine*, NATO Standardization Agency, 1-6, 2-3, 2-5, 2-17.

¹⁸ 2021. évi XCIII. törvény.

Közszolgálati Egyetem (NKE) létesítésének legfontosabb célja is az volt, hogy a magyar felsőoktatás új intézményeként hatékonyabban szolgálja a közszolgálati hivatásrendek személyi állományának utánpótlását és minőségi fejlesztését, utat nyitva egy integráltabb képzési szerkezetnek az alapképzések, a mesterképzések, a szakirányú továbbképzések, az átképzések, valamint a doktori képzések terén. A közszolgálati hivatásrendeket lefedő képzési területek közötti integráció fontos az állam működésének tágabb összefüggéseit is értő tisztviselők, katonai- és rendőrtisztek képzésében, de elengedhetetlen a közszolgálati életpályák közötti átjárhatóság megteremtésében is.¹⁹ A magyar felsőoktatási rendszer részeként a közigazgatási, rendészeti és katonai képzést folytató NKE tevékenységének célja a közigazgatást, a hon- és rendvédelmet érintő tevékenységet végző szakemberek képzése, a hon- és rendvédelmi szervek tisztviselői utánpótlásának biztosítása, valamint az egységesülő közszolgálati életpályák közötti átjárhatóság megteremtése. Az intézménynek a tisztviselői utánpótlás képzése során tekintettel kell lennie a Magyar Honvédség (MH) és a rendészeti szervek feladataira, sajátos szolgálati és életviszonyaira, valamint az egyes hivatásrendek képzési és kiképzési rendszereiben előzetesen megszerzett ismeretekre is. Ezen képzési feladatok megvalósításához szükséges vezetői, oktatói és hallgatói jogállás, a fenntartói jogok, a finanszírozás, valamint az NKE irányításának, szervezetének és működésének szabályozása érdekében az Országgyűlés megalkotta a 2011. évi CXXXII. törvényt.²⁰ A törvényre épülő Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program pedig a magyar közszolgálati rendszer stratégiai megújítását tűzte ki célul. Részletes célokat fogalmazott meg a személyzeti igazgatás fejlesztése, a kiszámítható és vonzó életpályák megteremtése, valamint átjárhatóságuk biztosítása érdekében. A program szerint kiszámítható életpálya akkor jön létre, ha a tisztviselők elkötelezettek, szakmai felkészültségük fejlődik és az egyes életpályák átjárhatóak. A program rögzíti, hogy a három hivatásrend (közigazgatás, rend- és honvédelem) szolgálati jogviszonyát ugyanazon értékek és elvek mentén, új közszolgálati életpályák kidolgozásával fontos szabályozni.²¹ A program céljai ellenére továbbra is kijelenthető, hogy a közszolgálatban dolgozók jogállásának szabályozása rendkívül eltérő, mivel különböző önálló törvények szabályozzák, aminek következtében minden hivatásrendnek saját életpályája van. Az egyes közszolgálati területek közötti átjárhatóság a valóságban azt jelenti, hogy az életpályák összehangolásával azok nem elszigetelten futnak egymás mellett, hanem egymás irányában átjárhatóak. Az átjárhatóságnak köszönhetően a megszerzett közös tudás és tapasztalat szélesebb körben hasznosítható. Az átjárhatóság szükségessége azonban egyelőre csak a közigazgatásban dolgozó kormánytisztviselők, valamint a rendvédelmi feladatokat ellátó és más hivatásos szolgálati állomány tagjai tekintetében jelentkezett. A közigazgatási, a rendvédelmi és a katonai életpályák összehangolását inkább közös kapcsolódási pontok szolgálják, úgymint hivatásetikai normák, kamarai típusú szakmai érdekképviselet, munkaköralapú rendszer (előmenetel és javadalmazás), vizsgák, képzés és továbbképzés egységesítése, teljesítményértékelés, tartalékalomány kiterjesztése,

¹⁹ JOBBÁGY–MÉRCSE 2011: 174–180.

²⁰ 2011. évi CXXXII. törvény a Nemzeti Közszolgálati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról.

²¹ *Közszolgálati tisztviselők 2.* 2017. 1.; PETRÓ 2014: 41–52.

valamint az állami/munkáltatói gondoskodás.²² Az NKE mint integrált közszolgálati képzést biztosító intézmény létrehozása sok előnnyel járt, azonban a hivatásrendek közötti átjárhatóságot máig nem sikerült teljes mértékben megvalósítani. Részben emiatt is történik a közigazgatási, védelmi igazgatási felkészítések tisztképzésbe való további beépítése a Nemzeti Honvédtisztképzés Új Rendszerében.²³ A vizsgák, a képzés és a továbbképzés egységesítése terén kijelenthető, hogy mindhárom hivatásrend képzési rendszerébe beépült az általános közigazgatási ismeretek oktatása. Megújult a közigazgatási alapvizsga, illetve a rendészeti alap- és szakvizsga kiegészült az összehangolást biztosító szabályokkal és a jogviszony, illetve az eredeti szolgálati beosztás fenntartásának feltételeként mindhárom hivatásrendben kötelezővé vált. Míg a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományú tagjainak rendészeti alapvizsgát kell tenniük, addig az MH-ban foglalkoztatott állomány tagjainak a közigazgatási alapvizsga teljesítése csak bizonyos beosztásokban kötelező. Az NKE képzése magában foglalja a korábbi egyetemi közös modult felváltó Ludoviceum tantárgycsoportot, amelynek segítségével a társhivatásrendek megismerhetik egymás szakterületét, döntéshozatalát, képességeit és korlátait, valamint szervezeti kultúráját. A tantárgycsoporthoz kapcsolódó komplex közös közszolgálati gyakorlat során pedig az ismeretek alkalmazására is sor kerül.²⁴ Az NKE 2013 óta rendez közös közszolgálati gyakorlatot, amelynek keretében a hallgatók és a segítők valós problémákat dolgoznak fel és ezzel jártasságot szereznek az összetett szakmai problémák megoldásában, valamint különböző vezetési funkciókat gyakorolnak. A gyakorlat alatt a közszolgálat főbb hivatásrendjei a felkészítés során elsajátított ismereteiket a valóságot megközelítő helyzethez igazodva mélyíthetik el. A gyakorlatot elméleti képzés előzi meg, amely a közszolgálati szemléletmód kialakítását, valamint a feladatok közös megoldásának képességét erősíti. A gyakorlat végrehajtása során háromszintű vezetési rendszer (felső, középső és végrehajtói szint) kialakításával, időeltolódással, helyszínáthelyezésekkel, a gyakorló állomány aktív bevonásával egy összetett, minden évben változó témájú feladat megoldása történik, amelynek végrehajtása során bevonják a megrendelő szervezeteket és azok válságkezelési törzseit is.²⁵

Vezetőképzés máshol

A nemzetközi rendszer ciklikussága, a háború megjelenési formáinak folyamatos változása, a szürkezónás konfliktusok kialakulása, a hibrid hadviselés megjelenése, a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló törvény elfogadása, az ellenálló képesség és az átfogó megközelítés előtérbe kerülése, valamint az egységesülő közszolgálat miatt az állami vezetők stratégiai felkészítése talán sohasem volt ennyire fontos, mint most. A 2023. július 1-jén életbe lépő törvény és az addig rendelkezésre álló viszonylag rövid idő megköveteli az eddigi tartalmak, kapcsolódások és a kommunikáció alapos átgondolását. Széles körű tanulási módszerek alkalmazására van

²² HAZAFI 2018: 14–42.

²³ *A Nemzeti Honvédtisztképzés Új Rendszere*. 2021.

²⁴ *A Nemzeti Honvédtisztképzés Új Rendszere*. 2021: 47.

²⁵ SZŐÖR 2019; Komplex közszolgálati gyakorlat (Közös közszolgálati gyakorlat) tantárgyi programja.

szükség, amelyben egyaránt megjelennek előadások, esettanulmányok, szimulációk, kompetenciafejlesztő coachingok, tréningek, valamint online tanulási lehetőségek. Az ellenálló képesség, valamint az átfogó megközelítés feltételeinek kialakításához, a védelem és a biztonság fenntartható modelljének eléréséhez az egyik legfontosabb a változás szükségességének megértése, valamint annak tudatosítása. Az NKE a magyar felsőoktatási rendszer részeként közigazgatási, rendészeti, katonai, valamint vízügyi képzést folytat. Megfelelő keretet biztosít a védelmi és biztonsági tevékenységekre vonatkozó ismeretek, megközelítések, felelősségek, megoldási javaslatok és minták sokféleségének formalizált oktatás/képzés keretében való átadására. A kidolgozását irányító állami vezetőknek magas szintű szakmai elkötelezettsége és együttműködése nem képzelhető el a vonatkozó átfogó koncepcionális keretrendszer és szakmai ismeretek megléte nélkül. Ez más paradigmarendszerben való tájékozódást igényel, és olyan döntéseket feltételez, amelyek eltérést jelentenek a korábbi gondolkodási sablonoktól.²⁶ Az állami vezetők stratégiai felkészítésére számos nemzetközi példa van, amelyek alapos vizsgálatának eredményeként a jelen tanulmányt a hadtudományi kutatások nemzetközi térben tapasztalható fő irányába helyezve javaslatok fogalmazhatók meg mind formai, mind tartalmi szempontból.

Stratégiai vezető tanfolyam – Bécs

Az osztrák Nemzeti Tanács határozatával 2001. december 12-én új Osztrák Biztonsági és Védelmi Doktrína lépett életbe. A doktrína megállapításainak eredményeként politikai döntés született egy Stratégiai vezető tanfolyam (*Strategischer Führungselehrgang*) létrehozásáról. Az előkészítés érdekében tárcaközi munkacsoport jött létre, amely a Szövetségi Kancellária, valamint a biztonsággal kapcsolatos minisztériumok képviselőiből állt. A Minisztertanács 2002. december 20-i ülése elfogadta azt a javaslatot, hogy a Nemzetvédelmi Akadémiát bizzák meg a tanfolyam tervezésével, előkészítésével és megvalósításával. A munkacsoport kidolgozta a tanfolyam formai és tartalmi elemeit, az első résztvevőket pályázati felhívást követően választották ki, míg az első tanfolyam 2004. áprilisban elindult.²⁷ A tanfolyam irányító bizottságában a Nemzetvédelmi Akadémia parancsnokán kívül a következő szervezetek képviseltik magukat: a Belügyminisztérium, az Európai és Nemzetközi Ügyek Minisztériuma, a Védelmi Minisztérium, az Oktatási, Kutatási és Tudományos Minisztérium, valamint a Digitalizációs és Gazdasági Minisztérium.²⁸ A tanfolyamot évente egyszer rendezik meg, és mintegy 20 fő kiválasztott vezető és döntéshozó végzi el az osztrák társadalom biztonságpolitika szempontjából releváns területeiről. A tanfolyam keretében a vezetők három, egymást követő modul elvégzése során sajátítják el a stratégiai szinten jelentkező veszélyek és kockázatok korai felismerését. A tanfolyamot eddig 359 résztvevő fejezte be.²⁹ A tanfolyamot három tematikus modulban, három hosszú hétvégét igénybe véve, péntektől hétfőig, különböző ausztriai és külföldi helyszíneken,

²⁶ BULLA 2011: 24–25, 30; KESZELY 2021: 8–12.

²⁷ 10 Jahre Strategischer Führungselehrgang, Im Auftrag der Österreichischen Bundesregierung. 2013.

²⁸ Strategischer Führungselehrgang, Das Leistungsgremium. 2021.

²⁹ Strategischer Führungselehrgang, Strategic Community. 2021.

mintegy 12 nap időtartamban tartják meg. Az első modul a 21. században osztrák szempontból fontos, az államot, a társadalmat, a munkát és a magánéletet befolyásoló objektív és szubjektív kockázatokat és veszélyeket részletezi. Fontos szempontként szerepel benne a klasszikus, valamint az új kihívásokkal kapcsolatos kérdések vizsgálata. A második modul túlmutat Ausztria határain, mivel a középpontjában az osztrák szempontból meghatározó nemzetközi stratégiai kihívások és veszélyek, különböző helyzetek, érdekek és megvalósítási lehetőségek állnak. A harmadik modul ismét Ausztriára összpontosít, és alapvetően a nemzetstratégiai kihívásokat és lehetőségeket helyezi előtérbe a helyszínek, az aggályok és a megvalósítási lehetőségek részletezésével. A modulok tartalmi elemeit és a különböző témákat az előadó szakemberek megfelelő módszertannal és változó terjedelemben közvetítik a résztvevők felé.³⁰

Német Zárókő tanfolyam – Hamburg

Az osztrák példához hasonló módon, szintén a legmagasabb szintű tisztképzést folytató intézmény, a Bundeswehr Hamburgi Vezetési Akadémiája felelős 2010 óta a táborno­kok, admirálisok, valamint magas rangú köztisztviselő­k/közalkalmazottak számára kidolgozott Német Zárókő Tanfolyam (*Deutscher Capstone Course*) megrendezéséért. A tanfolyam civil résztvevőit alapvetően a Védelmi Minisztérium, a Külügyminisztérium, a Gazdasági és Energia Minisztérium, a Belügyminisztérium, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztérium, valamint a Szövetségi Kancellária Hivatal delegálja.³¹ A tanfolyam keretében feldolgozott témáktól és régióktól függetlenül, központi helyen szerepel a nemzeti biztonságpolitika döntéshozatali folyamatainak kormányzati szintű elemzése, valamint a biztonságpolitikai érdekek megvalósítását lehetővé tevő erők és eszközök jobb megismerése. A tanfolyamot egy évben egyszer rendezik meg, a hallgatói létszám nem nagyobb 12 főnél, a képzési napok száma az utazási napokkal együtt 19, a képzés helye Berlin. A végzést követően a hallgatók képessé válnak katonai és civil felelősként vagy tanácsadóként kormányzati és országgyűlési szinten, nemzeti és nemzetközi környezetben a német nemzeti érdekeket célirányosan képviselni. A tanfolyam céljai között szerepel az összállami, a társadalmi és a globális dimenziók részletezése, az átfogó megközelítés tartalmi elemeinek kifejtése. Regionális szinten központilag jelenik meg a német kül- és biztonságpolitika szempontjából fontos Északnyugat-Afrika, benne a német érdekekkel.³² A különböző biztonságpolitikai keretfeltételek megismerése lehetővé teszi egyes kiválasztott szereplők stratégiai döntéseinek megértését, valamint politikai tevékenységük értelmezését, különös tekintettel Franciaországra, Marokkóra és Malira. Hasonló részletességgel ismerkednek meg a hallgatók Egyiptommal, Etiópiával, Nigériával, valamint a nemzetközi szervezetek közül az Afrikai Unióval és a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közösségével. A tanfolyam végén a hallgatók, korábbi szakterületüktől és beosztásuktól függetlenül képessé válnak a biztonságpolitikai cselekvéshez szükséges elgondolások kidolgozására,

³⁰ Lehrgang, lásd: www.stratfuelg.gv.at/lehrgang

³¹ *Modulkatalog 2021, Barrierefrei 2021*: 17–18.

³² *Lehrplan für das Modul 1016...* 2019: 2–4.

valamint erők és eszközök meghatározására az átfogó megközelítés jegyében és a nemzetközi biztonságpolitikai döntéshozatali folyamatok függvényében.³³

Felső vezetői tanfolyam – Tartu

A Balti Védelmi Akadémia által oktatott öt tanfolyam közül központi szerepet játszik a magas rangú katonai és polgári vezetők számára évente egyszer megrendezett Felső vezetői tanfolyam (*Senior Leaders' Course*). A tanfolyamot a balti államok – Észtország, Lettország, Litvánia – tábormozgalmak, kormányzati intézményeiben dolgozóknak, továbbá a szövetséges és partnerállamok magas beosztású képviselőinek rendezik meg a további nemzeti és nemzetközi beosztásokra való felkészítés jegyében.³⁴ A tanfolyam hossza egy hét, a résztvevők létszáma 30 főben maximalizált. A tanfolyam keretében a hallgatók megismerkednek regionális témákkal, amelynek során lehetőségük van az átfogó megközelítés jegyében a szövetségesekkel és partnerekkel való szorosabb együttműködésre. A tanfolyam során a hallgatóknak lehetőségük van európai és észak-amerikai egyetemi oktatók, katonai parancsnokok és civil szakértők előadásában elhangzó aktuális politikai és magasabb hadászati témákat megbeszélni, esetleg megvitatni. A beszélgetések a hallgatók számára lehetőséget biztosítanak a geopolitikai és stratégiai folyamatok jobb megértéséhez, saját ötletek és gondolatok megfogalmazásához, valamint a szakmai ismerősi kör bővítéséhez. A tanfolyam elvégzését követően a hallgatók jobban és biztosabban tudják a saját nemzeti érdekeiknek megfelelő válaszokat megfogalmazni, a NATO folyamatosan átalakuló geostratégiai szerepét, benne a tagállamokat fenyegető kihívásokat és veszélyeket értelmezni és értékelni, valamint az elrettentés elveit a geopolitikai környezet változásaival együtt értékelni.³⁵ A tanfolyam során a hallgatóknak vegyesen van lehetőségük ismeretük és tudásuk bővítésére előadásokon, panelbeszélgetéseken, valamint különböző kiscsoportos foglalkozásokon keresztül. A hallgatókat tapasztalt mentorok segítik abban, hogy az ismeretanyagot minél jobban elsajátítsák. A tanfolyam tananyaga épít egyrészt a Balti Védelmi Akadémián meglévő oktatási tapasztalatra és tudásra, valamint a meghívott külső előadók által behozott készségekre és ismeretekre. A képzés során fontos szempontként jelenik meg a hallgató alkotó részvétele az oktatásban, a saját tudás és tapasztalat megosztása.³⁶

Magasabb parancsnoki és törzstanfolyam – Shrivenham

A brit példa kicsit eltér az eddigi tanfolyami rendszerektől, de érdemes a bemutatásra. Nagy-Britannia vonatkozásában az Egyesült Királyság Védelmi Akadémiája részét képező, 1927-ben alapított Védelmi Tanulmányok Királyi Akadémiája (*Royal College of Defence Studies, CDS*) felelős a legmagasabb szintű katonai és civil vezetők

³³ *Lehrplan für das Modul 1016...* 2019: 5–7.

³⁴ *Senior Leaders' Course*, Baltic Defence College, lásd: www.baltdefcol.org/1056

³⁵ *Senior Leaders' Course*, Baltic Defence College, lásd: www.baltdefcol.org/1622

³⁶ *Senior Leaders' Course*, Baltic Defence College, lásd: www.baltdefcol.org/1622

képzéséért.³⁷ A Védelmi Tanulmányok Királyi Akadémiáján a hallgatóknak lehetőségük van posztgraduális képzés keretében stratégiai vezetést hallgatni és nemzetközi stratégiai tanulmányokat folytatni. A képzés során hangsúlyosan jelenik meg olyan, a védelemhez és a biztonsághoz kapcsolódó legmagasabb szintű stratégiai témák részletezése, amelyek nemzeti és/vagy nemzetközi súlyuk miatt kormányzati döntéshozatalt követelnek meg. A katonák vonatkozásában a tanfolyam elvégzése a további tábornoki előléptetés előfeltétele is egyben (például dandártábornokból vezérőrnagy).³⁸ A tanfolyam maga posztgraduális, az akadémia szorosan együttműködik a Londoni King's College Védelmi Tanulmányok Tanszékével, de nem akkreditált. A képzés során az előadások, az irányított viták, gyakorlatok, valamint kormányzati intézményeknél és katonai parancsnokságokon tett látogatások váltogatják egymást. A képzés csúcspontját az alapvetően Észak-Franciaország és Belgium csataterkein tett törzsfoglalkozások jelentik, amelyek során a hallgatóknak lehetőségük van a tanfolyamon feldolgozott témákat és oktatási célokat értékelni.³⁹ Az évente egyszer megrendezett és januártól áprilisig tartó, tizenhat hetes tanfolyam összességében kormányzati, összhaderőnemi, intézmények közötti, valamint biztonság- és védelempolitikai ismeretek megszerzését teszi lehetővé. A képzés során a súlypont a hadművelleti parancsnokság legmagasabb szintjének megfelelő intellektuális ismereteket ad át annak érdekében, hogy végzést követően a hallgató képes legyen a folyamatosan változó világ katonai és nem katonai kihívásait megfelelően kezelni. A hallgatók nagy része brit katonatiszt, de jelentős számban képviseltetik magukat külföldi katonatisztek és a brit kormányzati szervek vezetői is. Bár a tananyag jelentős óraszámában tartalmazza a globális összefüggések részletezését és különböző stratégiák kidolgozását, központi szerepet kap a hadművelleti szint és a hadművelleti szintű parancsnokság teljes spektrumú megközelítése. Ennek megfelelően a tanfolyam gerincét képezik a nemzeti stratégiák részletezése, a válságkezelési döntéshozatal és a hadművelleti dizájn, az erő alkalmazásának módjai, valamint a magasabb parancsnoki beosztások ellátásához szükséges egyéni képességek fejlesztése. A tanfolyamra jelentkezni nem lehet.⁴⁰

Tábornokok, admirálisok és nagykövetek tanfolyama – Róma

A Római Védelmi Akadémián már több mint húsz éve rendezik meg a Tábornokok, admirálisok és nagykövetek tanfolyamát (*Generals, Flag Officers and Ambassadors' Course*, GFOAC). A tanfolyam célja a NATO-t érintő mindenkori politikai és katonai helyzet minél jobb megértése, a stratégiai összefüggések meglátása, a résztvevők személyes megismertetése, valamint egymás jobb megértésének lehetővé tétele. Emellett növeli a stratégiai vezetők közötti összetartást, valamint megfelelő

³⁷ *Royal College for Defence Studies*, Defence Academy of the United Kingdom, lásd: www.da.mod.uk/study-with-us/colleges-and-schools/royal-college-for-defence-studies

³⁸ *Royal College for Defence Studies*.

³⁹ *Professional Military Education, Higher Command and Staff Course*, King's College London, Defence Studies Department, lásd: www.kcl.ac.uk/dsd/military-education

⁴⁰ *Higher Command and Staff Course, Joint Services Command and Staff College*, Defence Academy of the United Kingdom, lásd: www.da.mod.uk/colleges-and-schools/joint-services-command-and-staff-college/

körülményeket biztosít a személyes és szakmai hálózatépítésre.⁴¹ A tanfolyam nyitott a NATO-tagországok mellett a Békepartnerség, a Mediterrán Párbeszéd, az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés, a Globális partnerek, valamint a NATO Katonai Tanácsa által jóváhagyott országok képviselői számára.⁴² A zömében geostratégiai összefüggésekkel foglalkozó tanfolyamot évente kétszer rendezik meg és alapvetően két részből áll. A képzés első hete Rómában van, amelyet követ egy háromnapos tanulmányút Brüsszelben. A tanulmányúton való részvételre csak a NATO-tagállamok hallgatóinak van lehetősége. A hallgatói létszám tanfolyamonként mintegy 45 fő vezető beosztású katona és civil, akiknek nagyjából háromnegyede a NATO tagállamaiból jön, de jelentős a partnerországokból jövő hallgatók száma is.⁴³ A tanfolyam során a hallgatóknak lehetőségük van a NATO-t érintő stratégiai kihívások és fenyegetések megismerésére, amelyre egy aktuális téma szolgáltat alapot. A képzés tartalmaz előadásokat, irányított vitákat, de lehetőséget biztosít a véleménycserére is. A tábornokok és admirálisok mellett a résztvevők között megtalálhatók a védelmi minisztériumok, a külügyminisztériumok, a belügyminisztériumok és a tágabb biztonsághoz valamilyen módon kötődő további minisztériumok, intézmények és ügynökségek képviselői is. Az előadók között pedig szerepelnek a felsőoktatás nemzetközileg elismert oktatói, tapasztalt NATO-hivatalnokok, valamint a diplomáciai testületek nagy szakértelemmel rendelkező tagjai.⁴⁴

Összefoglalás

A nemzetközi példák egyértelműsítik, hogy az állami vezetők stratégiai felkészítéséhez legjobban megfelelő képzési programnak rövidnek és könnyen alakíthatónak kell lennie, a speciális igény kielégítése érdekében. Az is észrevehető, hogy a hagyományos, tanárközpontú meghallgatni-elolvasni-megbeszélni-leírni tanulási rendszerek ideje lejárt. Hangsúlyosabbakká váltak a felhasználó- és tartalomközpontú interaktív rendszerek, amelyek sokkal inkább összhangban állnak a hallgatók speciális igényeivel, és ezt a nemzetközi példák is igazolták. A Covid-19 miatt előtérbe kerültek a különböző automatizált tanulási rendszerek, valamint az egyéni igényeknek megfelelő személyes tanulási felhő, amelyek előrevetítik a sokkal inkább hallgatóközpontú tanulási feltételek térhódítását. A stratégiavezető-képzés nemzetközi példái igazolták, hogy az ilyen jellegű képzésben kiemelt szerep jut a személyre szabott hálózatépítésnek, valamint a vezetői szakkompetenciák erősítésének. Ennek érdekében az állami vezetők stratégiai felkészítése során szükséges új képzési formák, modellek és módszerek bevezetése. A nemzetközi példák alapján kijelenthető, hogy az intellektuális ismeretek átadása mellett nagyon fontos az egyéni képességek fejlesztése, az előadások, az irányított viták, a különböző gyakorlatok integrálása, valamint a kormányzati intézményeknél és katonai parancsnokságokon tett látogatások lefolytatása. Jelen tanulmány célja, hogy javaslatot tegyen állami vezetők stratégiai felkészítésére olyan módon, hogy

⁴¹ *Academic Advisory Board Meeting 2021: 2–3.*

⁴² *Invitation Letter For Generals, Flag Officers and Ambassadors' Course. 1–4.*

⁴³ *Academic Advisory Board Meeting 2021: 4.*

⁴⁴ *Invitation Letter For Generals, Flag Officers and Ambassadors' Course. 4.*

az kiterjedjen a felkészítés formai és tartalmi elemeire is. Az összehasonlítási és viszonyítási alapként szolgáló tanfolyamok alapvetően rövidek, a brit kivételével csak néhány hetesek, és minden esetben a civil–katonai kapcsolatok között létrehozandó szinergiákat erősítik. Az állami vezetők stratégiai felkészítésének célja, hogy átfogó ismereteket adjon a biztonsági és védelempolitikai változásokról, az alapvető hazai stratégiai dokumentumokról, a hadtudomány mindenkori vonatkozó álláspontjáról, a védelmi igazgatás törvényi változásairól, valamint az átfogó megközelítésről és a nemzeti ellenálló képességről. Tartalmazzon Alaptörvényből fakadó és folyamatosan megújuló joganyagot, továbbá a változások irányainak bemutatása mellett részletesen ismertesse azok okait is. Az állami vezetők stratégiai felkészítésének középpontjában a stratégiai ismeretek átadása, esetleges elmélyítése, valamint egyfajta naprakész stratégiai tudásminimum biztosítása áll. Az állami vezetők stratégiai felkészítését szolgáló képzés szakmai tartalma olyan színes ismeretanyagra épül, amely korszerű ismereteket biztosítva részletezi a honvédelem átfogó jellegét, valamint az MH tevékenységének teljes spektrumát, így segítve elő a katonai hivatásrend főbb feladatainak és egyes működési sajátosságainak a jobb megértését, a különböző közszolgálati hivatásrendek, az államigazgatás és a védelmi igazgatás között meglévő kölcsönös kapcsolat értelmezését. A képzés után a résztvevők összességében átlátják a honvédelem és a haderő tevékenységének teljes spektrumát. Megértik a katonai hivatásrend főbb feladatait és egyes működési sajátosságait. Birtokában lesznek az MH-val való együttműködéshez szükséges alapismereteknek, és szükség esetén képesek azokat alkalmazni. Megfelelő felkészültséggel rendelkeznek a Magyar Honvédség Parancsnokságával (MHP) mint Magyarország katonai védelemre való felkészítésének hadászati szintű tervező-szervező, valamint az MH katonai tevékenységének hadászati és hadművelleti szintű feladatait irányító vezető szervével való együttműködéshez. Képesé válnak a saját hivatásrendjükben dolgozva a honvédelmet és az MH tevékenységét segíteni. A katonai hivatásrend főbb feladatainak és egyes működési sajátosságainak ismeretében hatékonyan segítik a saját szervezet tevékenységét. Biztonság- és védelempolitikai szempontokat is figyelembe véve, átfogó módon tudják értelmezni az általuk irányított szervezet feladatait és lehetőségeit, együttműködnek másokkal a különböző jellegű védelemhez kapcsolódó problémák megoldásában. Az általuk irányított szervezet honvédelemhez kapcsolódó tevékenységét az átfogó megközelítés jegyében önállóan, kellő felelősséggel tervezik, szervezik, irányítják, valamint ellenőrzik. A szakterületükhöz kapcsolódóan a honvédelem vonatkozásában stratégiai szintű áttekintő, rendszerező, valamint rendszerszemléletű képességgel rendelkeznek. A részletes tananyag összeállítására, a tanfolyam tartalmi és formai elemeinek véglegesítésére valószínűleg egy minisztériumok közötti munkabizottságot kell majd felállítani. Ennek ellenére, a nemzetközi példák, valamint a bemutatásukat megelőző fejezetek tartalma alapján a szerző az alábbi javaslatokat teszi az állami vezetők stratégiai felkészítésére:

- Az állami vezetők stratégiai felkészítésének célcsoportja egyértelműen meghatározható, mivel helyettes államtitkár és azzal egyenrangú szinttől fölfelé javasolt a résztvevőket beiskolázni.
- A bemutatott nemzetközi példák nem egyértelműek abban a tekintetben, hogy a részvétel milyen módon történik, mivel az köthető jelentkezéshez, de lehet kijelölés alapján is. A szerző az utóbbit javasolja.

- A nemzetközi példák nem egyértelműek abban a tekintetben sem, hogy a tanfolyam nyelve milyen legyen. Tekintettel arra, hogy a tanfolyam a magyarországi állami vezetőknek kíván ismeretanyagot átadni, javasolt a magyar nyelv használata.
- A tanfolyam létszámát indokolt 15 főben maximálni. A tanfolyamot megrendezhetik évente egyszer vagy félévente egyszer. Hossza maximum két hét, amely lehet egymást követő, de akár hosszú hétvégeken megrendezett is.
- A tanfolyam során javasolt egymásra épülő modulok kidolgozása, amelyek érintik a globális kihívásokat és problémákat, majd részletesen foglalkoznak a Magyarország számára fontos regionális és lokális témákkal.
- A tanfolyamot nagyelmélet bemutatásával és feldolgozásával javasolt kezdeni, amely megfelelően keretezi a különböző témákat (például a Kondratieff/Modelski-féle ciklikusság elmélete, Toffler társadalmi hullámfront elmélete vagy a Huntington-féle civilizációs elmélet).
- A témák között javasolt részletezni a nemzetközi rendszer sajátosságait, a háború megjelenési formájának megváltozását, a kisháború sajátosságait, a szürkezónás konfliktusok kialakulását, valamint a hibrid hadviselés megjelenését.
- A témák között javasolt érinteni a nemzetközi terrorizmust, a különböző válságok és a fegyveres konfliktusok kapcsolatát, vallási-etnikai feszültségek sajátosságait, valamint a kibertérből érkező új típusú kihívásokat és fenyegetéseket.
- A témák között fontos hangsúlyozni Magyarország biztonsági környezetét, az NBS és az NKS főbb tartalmi elemeit, a VBÖ következtében létrejövő feladatokat, valamint a nemzeti ellenálló képességet és az átfogó megközelítést.
- Minden tanfolyamot javasolt tematizálni, az aktuális biztonság- és védelempolitikai helyzetnek megfelelő címmel ellátni az alapvető nemzetközi politikai, gazdasági, társadalmi és katonai folyamatok, tényezők, valamint trendek függvényében.
- Tekintettel az állami vezetőkre, előadókként javasolt nagynevű hazai egyetemi oktatók meghívása, hazai politikai szereplők, vezető diplomaták, valamint nagy tapasztalattal rendelkező katonai, rendőrségi, katasztrófavédelmi felső vezetők felkérése.
- A képzés során javasolt a különböző oktatási módszerek vegyítése: a hagyományos értelemben vett előadásokat az együttműködő tanulás jegyében színesíthetik különböző irányított viták, valamint csoportmunkák.
- A képzést javasolt egy tematikus hadijátékkal lezárni, amely lehetővé teszi a hallgatók számára a tanfolyam során megszerzett elméleti ismeretek kamatoztatását, valamint az erőforrások, a képességek és az erő alkalmazása közötti kapcsolat megértését.
- A képzés egymásra épülő moduljai tartalmazzák azokat a magas szintű ismereteket és részletezik azokat a kompetenciákat, amelyek segítenek az állami vezetőknek abban, hogy eredményesebben lássák el vezetői és irányítói feladataikat.
- A tanfolyam résztvevői számára javasolt egy gyakorlati modul beiktatása is, amely során lehetőségük van csapatlátogatásokra, vezetési pont meglátogatására, valamint külföldi tanulmányútra (például KFOR, EUFOR).

- A tanfolyam helyeként javasolt az NKE Ludovika Campusa, amelynek a Főépületben található reprezentatív boltozott terei méltó módon biztosítanának keretet az állami vezetők számára megrendezett tanfolyamhoz.
- Az állami vezetők érintettsége folytán javasolt a tanfolyamot színesíteni állófogadással, ünnepi étkezésekkel, valamint különböző kulturális programokkal, amelyek során az állami vezetők partnereit is bevonják.

Felhasznált irodalom

- 10 Jahre Strategischer Führungslehrgang, Im Auftrag der Österreichischen Bundesregierung.* 2013. Online: <http://docplayer.org/17304681-10-jahre-strategischer-fuehrungslehrgang-im-auftrag-der-oesterreichischen-bundesregierung.html>
- A Nemzeti Honvédtisztképzés Új Rendszere* (2021). (Ruszin-Szendi Romulusz vezérőrnagy, Boldizsár Gábor ezredes és Pohl Árpád dandártábornok által 2020-ban kidolgozott koncepció továbbfejlesztett változata). Kézirat
- A társadalmi ellenálló képesség szerepe a biztonság szavatolásában* (2020). Honvédség és Társadalom Baráti Kör Székesfehérvári Szervezete.
- Európai Bizottság (2018): *A védelmet nyújtó Európa: az Unió a reziliencia kialakítására és a hibrid fenyegetésekkel szembeni hatékonyabb fellépésre törekszik.* Sajtóközlemény. Brüsszel, 2018. június 13. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_18_4123
- Academic Advisory Board Meeting, 3–4 December 2021. NATO Defense College. Information Paper, Topic: Expanded Generals, Flag Officers, Ambassadors Course or "GFOAC+".
- AJP-01(C), Allied Joint Doctrine* (2007). NATO Standardization Agency. Online: www.scribd.com/document/79893592/Ajp-01-c-Allied-Joint-Operation#
- AJP-01(D), Allied Joint Doctrine* (2010). NATO Standardization Agency
- AJP-01(E), Allied Joint Doctrine*, (2017). NATO Standardization Agency. Online: <https://bit.ly/3CgMiSn>
- Az Európai Parlament 2021. július 7-i állásfoglalása az EU és a NATO közötti együttműködésről a transzatlanti kapcsolatok összefüggésében.*
- Brussels Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11–12 July 2018.* Online: www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm#68
- BULLA Miklós (2011): Sokféleség és sérülékenység. A resilience képesség társadalmi interpretálása. In PÁL Tamás – BULLA Miklós: *Sebezhetőség és adaptáció. A reziliencia esélyei.* Budapest: MTA Szociológiai Kutatóintézet. 19–32.
- Európai Bizottság, az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője (2016): *Közös közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. A hibrid fenyegetésekkel szembeni fellépés közös kerete, európai uniós válasz.* JOIN/2016/018 final. Brüsszel, 2016. április 6 Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=PT>
- HAZAFI Zoltán (2018): Átjárhatóság a közszolgálat egyes rétegei között. In GYÖRGY István – HAZAFI Zoltán (szerk.): *Közszolgálati életpályák a közizgatásban*

- és a rendvédelemben. Budapest: Dialóg Campus. 41–52. Online: <https://bit.ly/3YIAyXY>
- Higher Command and Staff Course*, Joint Services Command and Staff College, Defence Academy of the United Kingdom. Online: www.da.mod.uk/colleges-and-schools/joint-services-command-and-staff-college/
- Invitation Letter For Generals, Flag Officers And Ambassadors' Course (GFOAC 2021-2), NATO Defence College, NDC/2299.
- JOBBÁGY Zoltán – MÉRCSE Balázs (2011): Javaslatok a Magyar Honvédségben folytatandó tudományos kutatások rendjére vonatkozó irányelvekhez. *Sereg Szemle*, 9(3), 174–180.
- KESZELY László (2021): A nemzeti ellenállóképesség fejlesztésének trendjei. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, (6), 8–12. Online: <https://bit.ly/3PkWAGf>
- Komplex közszolgálati gyakorlat (Közös közszolgálati gyakorlat) tantárgyi programja. Online: https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/RRVTO01_Komplex_Kozszolgalmati_Gyakorlat.pdf
- Közszolgálati tisztviselők 2.* (2017). Országgyűlés Hivatala, Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság, Képviselői Információs Szolgálat, 2017/53.
- Lehrplan für das Modul 1016 „Deutscher Capstone Course“ Durchgang 2019 vom 04.11.2019 bis 22.11.2019.* Hamburg: Führungsakademie der Bundeswehr, 2019. június 20.
- Modulkatalog 2021, Barrierefrei.* Hamburg: Führungsakademie der Bundeswehr, 2021. április 26. 17–18.
- MOLNÁR Ferenc (2021): A reziliencia kérdése és a NATO. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, (15). Online: <https://bit.ly/3W4osRk>
- NATO (2006): *Riga Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006.* Online: www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm?selectedLocale=en
- NATO (2008): *Bucharest Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008.* Online: www.nato.int/cps/en/SID-D1453C0E-DCF302EF/natolive/official_texts_8443.htm?selectedLocale=en
- NATO (2010): *Lisbon Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Lisbon.* Online: www.nato.int/cps/em/natohq/official_texts_68828.htm
- NATO (2012): *Chicago Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012.* Online: www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease
- Professional Military Education.* Higher Command and Staff Course, King's College London, Defence Studies Department. Online: www.kcl.ac.uk/dsd/military-education
- Royal College for Defence Studies.* Defence Academy of the United Kingdom. Online: www.da.mod.uk/colleges-and-schools/royal-college-of-defence-studies/

- Royal College for Defence Studies*. Online: www.afpt-uk.org/royal-college-of-defence-studies
- Strategischer Führungslerngang*. Das Leistungsgremium. Online: www.stratfuehg.gv.at/strategie-philosophie
- Strategischer Führungslerngang*. Strategic Community. Online: www.stratfuehg.gv.at/strategie-philosophie
- Szöőr Ádám (2019): *Vírus 2019: közös gyakorlaton az NKE hallgatói*. Online: www.uni-nke.hu/hirek/2019/04/16/virus-2019-kozos-gyakorlaton-az-nke-hallgatoi
- Warsaw Summit Communiqué, Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8–9 July 2016*. Online: www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm
- YOST, David S. (2007): Elemzés: A NATO együttműködésének javítása nemzetközi szervezetekkel. *NATO Tükör*, 2007. ősz. Online: www.nato.int/docu/review/2007/issue3/hungarian/analysis2.html

Jogi források

2011. évi CXXXII. törvény a Nemzeti Közszolgálati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100132.tv>
2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2021-93-00-00>
2021. évi CXXI. törvény egyes belügyi tárgyú törvényeknek az Alaptörvény kilencedik módosításával, valamint a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvénnyel összefüggő módosításáról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2100121.TV&searchUrl=/gyorskereso>